

Podmaniczky Szilárd

A könyveink rólunk beszélnek

Villányi László: mondja édesanyám

Állítólag soha nem lehet tudni, mitől működik egy könyv, mitől válik hirtelen letehetetlenné, hogy az olvasó észrevétlen beledől a fotelbe, és „magánkivüli” állapotba kerül.

Nagyon rossz olvasó vagyok, mert az író olvas bennem (és nem az olvasó ír), aki azonnal látja a technikát, a manírt, a slendriánságot, és aki nehezen tud belefeledkezni, mert mindjárt látja, hogyan lehetett volna azt a mondatot máshogyan megcsinálni. És ez akaszt.

Ehhez képest Villányi László *mondja édesanyám* című verskönyve így kezdődik: „és hogy állsz a szerelemmel / kérdezi halálos ágyán édesanyám / várakozom felelem / mintha valami megnyugtatót mondanék”. Lenyűgözően pontos és mégis levegős felütés, a próza nyelve magával sodorja a lírai ént, a lírai őt.

És néhány oldal után kiderül, hogy egy XX. századi családtörténet színes lapjait forgatjuk, amely úgy színes, ahogyan megrázó. A rövid szövegeken fölszívárog a történelem, mint valami láthatatlan kapillárisokon, és hibátlanul átélhető tablót teremt egy szerteágazó család fájdalmas szép históriájához.

Nem sok értelmét látom rákérdezni, hogy vajon az édesanya történetét megelevenítő elbeszélő maga a szerző lenne-e, és nem azért, mert ismerem a szerző élő hangját és élő mondatait, hanem azért, mert másként nincs értelme olvasni ezt a könyvet, kizárólag a személyes hangvétel felől: „az a kisleány éppen nagyszüleinél játszik Beregszászban / amikor lezárják a határt / szülei Magyarországon sírnak / hiába járják a hivatalokat / írják a könyörgő leveleket / néhány év eltelte után kapnak értesítést / a kisleány meztelenül tesz ki a határra / kegyet gyakorol a nagy Szovjetunió”. A következő lapon pedig ezt az emlékmozsajtot olvassuk: „az utolsó délután az ápolónő / pálcikát tesz édesanyám nyelvére / ha nem reagál nem szabad itatni magyarázza /”.

A mozaikos építkezés veszélyes kanyarulata a ripityára törés, amikor a padlóvázában már csak a padlót látjuk. Ellenben Villányi László verskönyvének jószereivel ez a mozaikosság az egyetlen lehetséges formája. Az édesanya megszólalása, a szerző beszéde lélegzetvételek, úgy lapozzuk a könyvet, ahogyan lélegzünk, amelytől érezhető fizikai tempó a lapozás, s ez hirtelen életszerű dramaturgiát ad az anyagnak. A formai torzó az emlékezet torzójával paralel, melyben hol kezek és érintések motívumai kapcsolják egymásba a darabokat, hol a topográfia alapoz az idő kizökkenthetetlen múlásának: „kórházba kerülése előtt néhány nappal / órákig hiába keresem édesanyámat / utóbb kiderül sógoromnál nézi a számítógépen / milyen a világúrból Beregszász”.

A könyv visszafogottan emlékező hangja teszi a fenti sorokhoz hasonló oldalakat tapinthatóan széppé, és valahogy az az érzésünk támad, hogy minden élet- és családtörténetben megszületnek a leírhatóság terepei, csak épp a pillanatok és a fókuszok beállítása hiányzik, és ha minden családban lenne egy Villányi László, akkor minden család élete leírható értelmet nyerne. Az elmúlt időt jól kell megszerkesztetni, és akkor az úgy szólal meg, ahogyan teremtményben illik. Nincs a könyvben feltüntetve, hogy ki szerkesztette, mert annyira egyértelmű, hogy az élet meg a szerző.

Ahol az édesanya hallgatásával van jelen, ott életképeket olvasunk, mintha albumból föllapozott fotókat hívna elő az emlékezet: „életemben először ülök hintaszékben / a Verke partján Noszaly Jancsi bácsiéknál / aki focibíró / a nők az ő combjai miatt járnak meccsre / elvisel minden bekiabálást /

inkább kecskét vezessen / annyi esze van mint egy marék lepkének / nem szégyelli ha menekülnie kell / a feldühödött szurkolók elől / mert kilencven percen át combjain érzi a nők tekintetét”.

És aztán vannak azok az emlékek, amelyek egy életre kijelölik az ember helyét a világban, a kötődés és a szeretet láthatatlan mágneses mezejében, és amelyek nélkül leírhatatlan és fölfoghatatlan a személyiség határa: *„nem tudok elaludni édesanyám keze nélkül / amikor éjszakára megdolgozni / csomagolja a pilótakekszet / nővérem kezét fogom”.*

Valahogy nagyon messziről szólnak ezek a sorok, s talán épp a távolság ad hitelt nekik, nem kérdezendő, a költőben rejtőző fiúcska, vagy a fiúnak gondolt egyszeri érzékenység támasztja föl a költőben ezeket a motívumokat, amelyek képesek az elképesztő tárházú magyar szógyár termékei körül csoportosulni, s a kézfogás romantikáját a szürreáliába tolni egyetlen korong pilótakekszzel. Hogy aztán ugyanazzal a kézzel rányissunk a kényszer morbid megoldásaira: *„Walkertshofenben a padláson édesanyám felfedezi / a szállásadó néni koporsóját / attól fogva abban tárolja a krumplit...”.*

Ahogy a világúrból nézi édesanyja Beregszászt, úgy tágítja a szerző a létezés mércéjét az univerzum felé, amely mintha az anyai öl egy újabb dimenziója lenne. *„a Nap a bolygók így a Föld is / egy szupernóva felrobbanásakor szétszóródott / gázfelhőből azonos időben keletkeztek / s az élethez nélkülözhetetlen nehéz elemek / egy olyan szupernóva mélyén teremtődtek / mint amilyen 1054-ben jelent meg a Bika csillagképben / próbálom összerakni életünket édesanyámnak”.* A létezés fölfoghatatlan tartományaira ráerősít az anyag hátborzongató tudománya, miszerint minden csepp vér hemoglobinjában lévő vas szupernóva-robbanás eredménye, vagyis van olyan részünk (szinte csak az van), amely a világegyetem történetét bírja.

Az ember pedig ott áll saját története középpontjában, s mire felismeri a méltóságát, úgy válik a részletek rabjává, hogy már nem akar tőlük szabadulni: *„ha kinézek otthonom bármelyik ablakán / látom a kórházat ahol megszülettem / hajdanvolt házasságom albérletének fűt / a boldog versek tüzemeletesét / a Szent Imre templom tornyát / tövében ott van porrá lett édesapám és édesanyám”.*

Ha már más nem is, a könyveink rólunk beszéljenek, édesanyám!

(Orpheusz Kiadó, Budapest, 2009)